

UDK : 811.112.2'336.58:811.163.42'336.58
811.112.2'373:811.163.42'373
Pregledni članak
Primljeno: 14. 09. 2008.
Prihvaćeno: 25. 11. 2008.

AKCIONALNOST I ASPEKT U NJEMAČKOM I B/H/S* JEZIKU

Doc. dr. sc. Memnuna HASANICA

Univerzitet u Zenici

Pedagoški fakultet u Zenici

Zenica, Bosna i Hercegovina

E-mail: memnuna.hasanica@pf.unze.ba

Sažetak: *Glagolske kategorije akcionalnost i aspekt obilježavaju vremenske i prostorne relacije. Aspekt se bavi vremenskom dimenzijom u smislu njezina trajanja i ograničenja toka radnje. Aspekt je morfologizirana glagolska kategorija u b/h/s jeziku, a akcionalnost leksičko-semantička kategorija. Te dvije kategorije, akcionalnost i aspekt, najčešće su nužno povezane i sa semantičkim obilježjima durativnosti, u b/h/s jeziku najčešće povezano s nesvršenim glagolskim vidom ili svršenim s perfektivnošću ili rezultativnošću npr. (**ab**-arbeiten = **od**-raditi; **auf**-essen = **po**-jesti; **ver**-blühen = **u**-venuti; **aus**-heilen = **iz**-liječiti; **ab**-schießen = **iz**-baciti; **er**-stürmen = **za**-uzeti). Kako se, naime, u b/h/s, pretežno sintetičkom jeziku, manifestacija kategorije aspekta ostvaruje na leksičkoj razini jezične strukture (tvorbenoj), pri čemu se na istoj razini uz pomoć određenih formalnih jezičnih sredstava determinira i promjena aspekatskih značenja, jasno je zašto se u ovom jeziku proučavanju kategorije aspekta, po mojem mišljenju neopravdano, daje prednost u proučavanju u odnosu na kategoriju akcionalnost (*Aktionsart*).*

Ključne riječi: *akcionalnost, aspekt, b/h/s i njemački jezik, glagolske kategorije, semantička obilježja durativnosti*

* Naziv jezika koji u Bosni i Hercegovini predstavlja službeni jezik jest bosanski-hrvatski-srpski jezik, skraćeno b/h/s jezik. Službena politika još nije definirala treba li umjesto 'bosanski' u tom kontekstu radije rabiti termin 'bošnjački'. Naime, neki lingvisti argumentiraju da je BiH država triju naroda: bošnjačkoga, hrvatskoga i srpskoga te bi se i nacionalni jezici u BiH trebali zvati po njima. Uz to, termin 'bosanski' može označavati jezik na teritoriju Bosne, koji je pak nacionalno mješovit, te ne može biti sinoniman s terminom 'bošnjački'. Članak je prerada jednog poglavlja doktorske disertacije autorice članka.

Razmatranje kategorije *akcionalnost* u lingvističkoj literaturi ne podrazumijeva uvijek istu definiciju. U Dudenovoj *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache* (1984.) stoji sljedeći stav: *Najprihvatljivija definicija kategorije akcionalnost bila bi ova: da je akcionalnost leksičko-semantička kategorija u kojoj se na osnovi načina, toka radnje, akcije inherentnih semantičkih odlika izražava način, vremenski tijek, frekvencija i intenzitet radnje.* Glagoli izriču pojam radnje kategorijama od kojih su neke svojstvene i nekim drugim vrstama riječi, a neke pak samo glagolima. Glagoli u b/h/s jeziku (bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku) karakteriziraju kategorije vida, lica, načina, vremena, stanja, povratnosti, prijelaznosti, rekcije i valentnosti, broja i roda, a u njemačkom jeziku riječ je također o istovjetnim značajkama kategorija glagola osim kategorije glagolskog vida.

Jedno od osnovnih obilježja glagola u b/h/s jeziku je *glagolski vid*, koji na samom glagolu obilježava izvršenost, ostvarenost, obavljeni proces (*perfektivni glagoli*), a istodobno i trajanje radnje bez izvršenja ili označavanje radnje koja se izvršava (*imperfektivni glagoli*).

Glagolski vid u njemačkom jeziku, međutim, nije gramatička kategorija, jer nije morfologiziran. Jedan te isti njemački glagol može biti svršen ili nesvršen, što zavisi od konteksta.

Kategoriju glagolskog vida u b/h/s jeziku karakterizira, dakle, svršenost ili perfektivnost glagolske radnje, odnosno nesvršenost ili imperfektivnost glagolske radnje.

Zato se u dvojezičnim rječnicima uz glagol kao leksičku jedinicu često navode oba glagolska vida i vidske varijante:

<i>binden = vezati, vezivati</i>	<i>kaufen = kupiti, kupovati</i>
<i>springen = skakati, skočiti</i>	<i>fallen = pasti, padati</i>
<i>zugeben = priznati, priznavati</i>	<i>verstecken = sakriti, sakrivati</i>
<i>ermatten = malaksati, malaksavati</i>	<i>verkaufen = prodati, prodavati</i>
<i>abzählen = odbrojati, odbrojavati</i>	<i>nachlassen = popustiti, popuštati</i>

* *Možda je mama više puta odbrojavala dugmad na vojniku narodne odbrane (Limeni bubanj, 1981 : 48) = Vielleicht hat meine Mama des Landsturmmannes Knöpfe mehrmals abgezählt. (Die Blechtrommel, 1993 : 55)*

* *Odbrojao je novčanice od sedam stotina eura. = Er zählte sieben Hundereuroscheine ab. (Großwörterbuch DaF, 2003 : 22)*

U prvom primjeru kod imperfektivnoga glagola *odbrojavati*, a u njemačkom jeziku *abzählen* trajanje glagolske radnje označeno je leksičkim sredstvom *više puta* = *mehrmals*, a u b/h/s jeziku sufiks *-avati* označava glagolski vid, imperfektivan glagol, trajanje, radnju koja nije završena.

Njemački jezik, međutim, ima mogućnost iskazati leksičko-semantički dugo i kratko trajanje neke radnje, dakle, raznim pojedinačnim glagolima ili posebnim leksičkim sredstvima kao što su prilozima (*gerade, immer, dauernd usw.*), raznim glagolskim konstrukcijama, prijedložnim izrazima, raznovrsnim sintaktičkim opisivanjima za predstavljanje subjektivne procjene glagolskim oblikom označene radnje i slično. Razumije se, i u njemačkom jeziku postoje glagoli koji izražavaju pojedine stupnjeve u vršenju glagolske radnje:

Er las das Buch. = Čitao je knjigu.
 Er las in dem Buch. = Čitao je u knjizi.
 Er las das Buch zu Ende. = Čitao je knjigu do kraja.
 Sie ist am Schreiben. = Ona piše.
 Sie hat geschrieben = Ona je pisala.

Navedeni primjeri svjedoče o subjektivnoj procjeni glagolske kategorije *aspekt* u njemačkom jeziku, gdje nije jasno izražena razlika u smislu durativnosti-trajanja i završetka procesa pisanja kao završetka glagolske radnje. Je li ona još u procesu pisanja, traje li radnja i dalje ili je završena, mi u svojoj svijesti prijemama informacije procesa pisanja ne vidimo jasnu razliku: je li ona već završila s radnjom pisanja ili to još i dalje radi. Razna sintaktička sredstva tipa priloške oznake za vrijeme, dopuna u dativu (*am Ende* = *do kraja*, *in dem Buch* = *u knjizi*) obilježavaju završni proces, odnosno trajanje radnje.

U lingvističkom istraživanju, dakle, nije jasno postavljena granica između kategorija *akcionalnost* i *aspekt*, jer se u njemačkom jeziku zapravo obje kategorije veoma često preklapaju, nisu jasno razgraničene, te se u engleskom i francuskom jeziku oba termina i dalje rabe kao sinonimi.

a) Durativni glagoli označavaju čisti tok radnje, bez obilježavanja početne ili završne tačke.

feiern = *slaviti*; *schlafen* = *spavati*; *essen* = *jesti*; *lesen* = *čitati*.

b) Trenutni ili ingresivni ili inkoativni glagoli označavaju kako početak glagolske radnje tako i perfektivni glagolski vid:

einschlafen = *zaspati*; *losgehen* = *krenuti*; *entbrennen* = *planuti*, *rasplakati se*,

c) Rezultativni glagoli označavaju kraj, rezultat gl. radnje:

ausschlafen = *ispavati se*, *naspavati se*; *ankommen* = *stići*;

erhandeln = *cjenkati se*, *iscjenkati*, *kupovati što cjenkanjem*,

d) Iterativni glagoli pokazuju učestalost vršenja gl. radnje:

knistern = *rasprskavati*; *klappern* = *klepetati*;

* ---- jedva čujnim cijukom *rasprskavalo* se staro drvo prozora tavanica (*Limeni bubanj*, 1981 : 12)

* ---- flüsternd gewechselten Worte *knisterte* kaum hörbar das alte Gebäck der Fenster und Decken.

zittern = *drhtati*;

e) Diminutivni glagoli označavaju umanjenost vršenja glagolske radnje:

tröpfeln = *kapati* ; *lächeln* = *smiješiti se*, *smješkati se*

Kako se u literaturi o b/h/s jeziku kategorija akcionalnost tretira dosta rijetko u obliku u kojem se ovdje želi obraditi, i kako je uobičajeno nalazimo kao kategoriju karakterističnu samo za germanske jezike, pokušat ćemo mnogo detaljnije rasvijetliti navedenu problematiku.

Nastojanja o shvaćanju jezičnih fenomena kategorija aspekt i akcionalnost u okviru germanističke lingvistike javljaju se već u 19. stoljeću (Grimm 1824, Brugmann 1885/1904, Streitberg 1891, E. Hermann 1927). No, u tim razmatranjima vladale su terminološke nejasnoće, pokušaji utvrđivanja kontradiktornih zapažanja kod shvaćanja ova dva jezična fenomena.

Grimmova istraživanja pojma prefiksacije kod njemačkog glagola identificiraju se s ekvivalentima za slavenske aspekatske parove u odnosu na njemačke. Pritom je Grimm otkrio »aspekatske tragove« u citiranim primjerima: *jagen*: *erjagen* = *loviti* : *uloviti*; *sterben* : *versterben*: *umrijeti* : *izumrijeti*; *reisen* : *verreisen* = *putovati*: *otputovati*; *lesen* : *durchlesen* = *čitati* : *pročitati*.

Kod navedenih se primjera može utvrditi da je riječ o *durativnim* glagolima: *jagen* = *loviti*; *reisen* = *putovati*; *lesen* = *čitati*, koji označavaju trajanje i nedovršen proces. Kada, međutim, navedeni glagoli dobiju prefiks, oni postaju *perfektivni* i označavaju kraj glagolske radnje, često s postignutim *rezultatom* : *durchlesen* = *pročitati*, *erjagen* = *u-loviti* itd., gdje prefiksi, dakle, modificiraju značenje osnovnog glagola.

Pojam koncepta kategorije *aspekt* u njemački jezik preuzeo je, dakle, Jakob Grimm, koji je napravio usporedbu s ruskim jezikom. Tako su po njemu prefiksadni glagoli (npr. *ver-*, *be-*, *hin-*, *durch-*, itd.) od imperfektivne glagolske osnove veoma često perfektivnoga karaktera. No, ovi prefiksi su tipična obilježja za markiranje kategorije akcionalnost.

Njemačka terminološka oznaka kategorije akcionalnost je, dakle, problematična i morala bi se ipak nanovo definirati. Najčešća i najprihvatljivija definicija akcionalnosti u njemačkom jeziku mogla bi se definirati kao oznaka niza leksičkih glagolskih pojava i semantičkih obilježja kao što su: *perfektivnost*, *durativnost*, *rezultativnost*, *ingresivnost*, *egresivnost*, *punktualnost* itd.

U studijama, odnosno razmatranjima i istraživanjima vezanima za romanske i slavenske jezike koriste se nazivi koji se rabe i u engleskom jeziku: *procedural action, manner of action, action type, verbal karakter, aspectual character, kode de proces, mode d' action, modalite d' action, ordre du proces, aspetto lessicale, sposob dejstvija, situation aspect* (kategorizirano u monografiji Gross (1974) ili u Czarnecki (2000)).

Polazeći od semantičkih i sintaktičkih zajedničkih značajki i razlika Steinitz (1981) u svojoj studiji razlikuje tri glagolske podjele, a to su *durativni, inkoativni* i *kauzativni glagoli*.

Andersson (1972 : 33) naziva akcionalnost leksičko-semantičkom kategorijom, gdje se *terminativa s obilježjem ograničenosti (grenzbezogen) ili durativni (nichtgrenzbezogen) neograničenosti vršenja glagolske radnje* mogu izraziti različitim leksičkim sredstvima.

Uopćeno promatrajući, riječ je o jezičnoj oznaci načina, tijeka i stupnjevanja glagolske radnje, gdje se uglavnom uspostavlja vidna razlika između vremenski neograničenoga i vremenski ograničenoga načina i vrste tijeka glagolske radnje. Ta se razlika odnosi na leksički sadržaj glagola. Tako su glagoli *arbeiten, suchen, laufen, musizieren* etc. vremenski neograničene radnje, dok su glagoli kao što su *finden, treffen, erblicken* etc. vremenski ograničene radnje.

Tip situacije također jako zavisi od toga koji leksički glagol koristi govornik za neku određenu situacijsku referentnost. On naglašava da *durativnost - punktualnost* nije apsolutna, već da *durativni* i *punktualni* glagoli mogu sadržati npr. habitualni karakter, upotrebljavajući neka odgovarajuća leksička sredstva (*često, svakako, svaki dan* itd.).

Semantička obilježja \pm dinamičnost, \pm durativnost i \pm ograničenost su kategorije koje determiniraju akcionalnost.

Bitni kriteriji za određivanje glagolske kategorije akcionalnost su dakle:

a) »Dinamičnost« jedne situacije podrazumijevaju između ostalog i statička stanja, situacije koje zapravo ne podrazumijevaju promjenu, koje imaju vremenski tok i nemaju eksplicitno izraženu točku prirodnog završetka; u prilog tome svjedoče sljedeći primjeri: (*besitzen = posjedovati; wissen = znati; mögen = voljeti, željeti; glauben = vjerovati; sjediti = sitzen* itd.).

Navedeni primjeri vidno se razlikuju od dinamične radnje (*blühen = cvjetati; schlagen = udarati*).

Kako gore navedeni glagoli izražavaju akcionalnost stanje, zbog obilježja ograničenosti njihovo pretpostavljeno aspekatsko značenje bit će imperfektivno, što znači da će njihovi prijevodni ekvivalenti u b/h/s jeziku biti predstavljeni

odgovarajućim imperfektivnim glagolima. Među glagolima koji iskazuju akcionalnost postoji i niz drugih glagola koji označavaju neke psihičke ili fizičke značajke (*rasti = wachsen; osjećati = (sich) fühlen; gleichen = sličiti.*) Glagoli stanja iskazuju, dakle, osobinu nekoga ili nečega, te zato svi imaju eksplicitna distinktivna obilježja. Situacija koja iskazuje određenu osobinu primarno se doživljava kao da iskazuje stalnu i nepromjenljivu prisutnost te osobine.

Glagolsku kategoriju akcionalnost, općenito, stoga karakteriziraju sljedeća semantička obilježja:

± DINAMIČNOST
± STATIČNOST

b) Tijek radnje podrazumijeva kontinuirani tijek kod durativnih glagola (*brennen = gorjeti, arbeiten = raditi*), vremensko ograničenje toka glagolske radnje kod nedurativnih glagola (*verbrennen = izgorjeti; aufarbeiten = izraditi*).

c) Ponavljanje i frekventnost kod habituativnih i iterativnih glagola (*flattern = vioriti*)

d) Kauzativnost se podrazumijeva kada agens diktira različitost radnje ili stanja; tako npr. kod glagola *schreiben; lesen* agens određuje da je riječ o radnji, a kod glagola *blühen; altern = ostarjeti* agens označava stanje. Kod *kauzativnih* (odnosno *faktivnih*) glagola kao što su glagoli *fällen = posjeći, tränken = napajati, ističe se kauzativnost gdje se ističu komponente* koje uzrokuju djelovanje glagolske radnje.

Kod Anderssona (1972) možemo također vidjeti da semantičke distinkcije *ograničenost / neograničenost* (ili druga terminologija: *terminativ / durativ*) stoje u korelaciji s gramatičkim.

Odnos kategorije akcionalnost prema drugim jezičnim pojavama, kategoriji tempusa i gramatičkoj kategoriji aspekta, glagolskim konstrukcijama, temporalnim adverbima ili principima temporalne organizacije teksta podliježu izrazito principi vremena.

Tradicionalna slika označavanja kategorije vremena kompleksne je prirode i obuhvaća prema Kleinu (1974 : 14) tri najvažnije komponente:

- **Tempus**: vrijeme glagolske radnje prezentira se u odnosu na određeni vremenski interval.
- **Aspekt**: perspektiva temporalnog razvoja glagolske radnje.
- **Akcionalnost**: inherentna semantičko-temporalna značajka glagola.

Na osnovi rečenoga može se zaključiti da kategorije *aspekt* i *akcionalnost* na stanovit način tretiraju izražavanje vremenskih osobina situacije. *Aspekt* se bavi vremenskim značajkama situacije koje se tiču njezina trajanja i ograničenja tog trajanja, dok među semantičkim obilježjima u okviru kategorije *akcionalnost* nalazimo, među ostalim, i ona koja se tiču *durativnosti (trajanja) i ograničenja situacije*. Te nas značajke navode da ove dvije kategorije možemo dovesti u svezu.

Od prethodno navedene tri glavne semantičke distinkcije koje definiraju situacije i na osnovi kojih možemo vršiti klasifikaciju u određenu kategoriju akcionalnosti, dvije su neposredni odraz vremenskih značajka situacije, a to su *durativnost / neograničenost i ograničenost (Grenzbezogenheit i Nichtgrenzbezogenheit)*.

Semantička distinkcija »durativnost«, iskazana semantičkim obilježjem \pm durativnost, odnosi se na prisutnost, odnosno odsutnost trajanja situacije, odnosno prisutnost ili odsutnost nekog toka situacije, dok se semantička distinkcija »ograničenost«, iskazana semantičkim obilježjem \pm ograničenost, odnosi na prisutnost, odnosno odsutnost ograničenja tijekom trajanja.

Kao polaznu točku klasifikacije glagolske kategorije akcionalnosti Dudenove gramatike navode tvorbena sredstva koja su vezana za semantički sadržaj koji definira navedenu kategoriju kao »vrstu i način« kako jedan glagol vrši radnju. Bitni kriteriji koji determiniraju kategoriju akcionalnost u predmetnoj gramatici su sljedeći:

- a) vremenski tijek radnje
- b) ponavljanje
- c) stupanj izvršenja radnje
- d) intenzitet vršenja glagolske radnje.

Vremenski način vršenja toka glagolske radnje obuhvaća obje skupine: *perfektivni* ili *terminativni* su glagoli koji označavaju početnu ili završnu svršenost glagolske radnje, a *imperfektivni* ili *durativni* označavaju trajanje glagolske radnje u smislu njezinog leksičko-semantičkog sadržaja.

Glagoli kojima se izražava vremensko ograničenje vršenja glagolske radnje nazivaju se, dakle, *perfektivni* ili *terminativni*: *besteigen; entnehmen; erfrieren; verblühen; vollenden*).

Perfektivnim glagolima nazivaju se oni glagoli koji označavaju početak ili kraj glagolske radnje, vremensko ograničenje, a dijele se na *inkoativne* ili *ingresivne*, odnosno na *rezultativne* ili *egresivne*. Termini *ingresiv-inkoativ* i *rezultativ-egresiv* rabe se kao sinonimi. Kao posebne kategorije u okviru *perfektivnih - terminativnih* klasa pokazuju se *punktualni - trenutni* ili momentalni, koji označavaju onu glagolsku radnju koja se događa bez vremenskog produženja.

Imperfektivnim ili *durativnim glagolima* označava Dudenova gramatika radnju bez vremenskog ograničenja, kao nepotpuno dovršenu radnju koja traje. Pri tome se moraju koristiti kompleksne određenosti nekoliko semantičkih kriterija kao što su [*Nicht-Grenzbezogenheit/neograničenost / Aterminativität*], [*Vollendung/završetak*].

Iterativni glagoli označavaju stalno ponavljanje istodobnog procesa, dakle, nastavak trajanja ponavljanja iste radnje.

Intenzivnim glagolima moguće je izraziti veći ili manji stupanj intenziteta, jači ili manji intenzitet vršenja glagolske radnje.

Na osnovi gore navedenog nastaje sljedeća slika klasifikacije kategorije akcionalnosti prema Dudenovoj gramatici:

- **perfektivni / terminativni** (početno – ili završno svršeni) glagoli tipa:

besteigen = *popeti se*,
erfrieren = *smrznuti*

- **ingresivni** ili **inkoativni** označavaju početak radnje:

erblühen = *procvjetati*
aufbrechen = *razvaliti, razbiti*
erblassen = *prebljediti*
entbrennen = *planuti, raspaliti se*
losrennen = *krenuti, potrčati*
aufstehen = *ustati* itd.

- **rezultativni / egresivni** označavaju kraj glagolske radnje:

verblühen = *rascvjetati*
verblassen = *izbljedjeti, izbijeliti*
aufessen = *pojesti*
verklingen = *nestajati, iščeznuti (zvuk), odzvoniti*
verbrennen = *izgorjeti, spaliti*
durchschneiden = *presjeći, prorezati* itd.

- **punktualni / trenutni / momentani**, kod kojih se gl. radnja u trenutku događa:

erblicken = *ugledati*
ergreifen = *zgrabiti*
erschrecken = *uplašiti*

- **imperfektivni / durativni glagoli:**

blühen = *cvjetati*
schlafen = *spavati*

wachen = *buditi* (se)
frieren = *smrzavati* (se)
wohnen = *stanovati*
andauern = *trajati*, *potrajati*

- **iterativni**, označavaju ponavljanje glagolske radnje:

flattern = *lepršati*
sticheln = *bockati*

- **intenzivni**, označavaju manji ili veći stupanj intenziteta radnje:

schnitzen = *sjeći*, *rezati*
schluchzen = *jecati*
liebeln = *maziti*
lächeln = *smješkat* se
streicheln = *gladiti*, *milovati*
grübeln = *razmišljati*, *mudrovati*

Naravno, postoji čitav niz autora koji se razlikuju po viđenju klasifikacije kategorije *akcionalnost*. Tako Flämig (1965: 5) utvrđuje kategoriju *akcionalnost* kao gramatičko-semantičku kategoriju u smislu *akcije* »Aktionalität / akcionalnost«, dakle semantičku kategoriju, te svoje viđenje kategorije *akcionalnost* temelji na orijentiranom stupnjevanju radnje, stanja i zbivanja. Razmatra kategoriju *akcionalnost* po fazama, pa tako na taj način i vrši diferencijaciju faza radnje, počevši od:

- **imperfektivnih / durativnih / kurzivnih**, s jedne strane, a s druge strane
- **efektivnih / punktualnih / terminativnih** kategorija *akcionalnosti*.

Hentschel /Weydt (1990) u svojoj knjizi *Handbuch der deutschen Grammatik* prave razliku između kategorija *akcionalnost* i *aspekt*. Oni pod pojmom *akcionalnost* ne podrazumijevaju *perfektivni* i *imperfektivni* način tijeka, nego samo semantičke podjele glagolske radnje (Hentschel/Weydt 1990 : 36). U ove spadaju podrazredi *incoativ-ingressiv*, koji determiniraju glagolsku radnju na početku događanja; krajnju, odnosno završnu fazu glagolske radnje određuju *egressiv- -finitiv - terminativ; resultativ - effektiv* služi za oznaku događanja glagolske radnje; ograničeno događanje radnje označavaju *punktualni* ili *trenutni - momentalni* glagoli; glagoli koji označavaju radnju koju je netko prouzročio su *faktivni - kauzativni; privativni* glagoli označavaju odstranjenje ili udaljavanje neke stvari ili predmeta kao kod: *häuten* = *guliti*, *skidati kožu* ili *enteignen* = *oduzeti posjed*, *razvlastiti*, *eksproprijirati*; *iterativ - frequentativ - multiplikativ; diminutivni - atenuativni* i konačno *intenzivni*.

Renate Steinitz u radu *Der Status der Kategorie »Aktionsart« in der Grammatik* (1981.) razmatra pitanje kategorije akcionalnost i klasificira glagole na dvije vrste:

a) Kategorije akcionalnosti prema fazama značenja:

durativni: *kochen = kuhati; lernen = učiti; schlafen = spavati*

terminativni: (u koje spadaju gl. *ingresivni*) *einschlafen = zaspati*

inkoativni: *reifen = sazreti, sazrijevati; egresivni = verblühen = rascvjetati*

b) Kategorije akcionalnosti s kvantitativnim značenjem:

iterativni kao što su *flattern = lepršati, vijoriti*

intenzivni kao što su *schnitzen = sjeći, rezati*

diminutivni kao što su *hüsteln = kašljucati*

Iz dosadašnjih razmatranja razvidno je da ne postoji jedinstveni kriterij u smislu klasificiranja i načina klasificiranja kategorije akcionalnost i da se njihove jezične realizacije ne mogu svrstati u jedinstveni sustav, ali je sigurno jasno da sadržaj konteksta diktira leksičko-semantičko značenje, odnosno diferencijaciju kategorije akcionalnost.

Da bi se mogla provesti navedena klasifikacija, neki autori, primjerice Renate Steinitz (1981 : 13-23), smatraju da bi se morali prihvatiti i sljedeći oblici:

- **jednostavni glagoli** (*arbeiten = raditi, schlafen = spavati, atmen = disati*)
- **sintaktičke konstrukcije** (*fortfahren zu arbeiten, gehen und gehen*)
- **morfološke prefiksalne i sufiksne tvorenice:** *durcharbeiten = preraditi; auflachen = nasmijati se; köcheln = pomalo kuhati; äugeln = očjucati*
- **morfološke promjene glagolske osnove:** *schlucken – schluchzen = jecati; schneiden – schnitzen = sjeći, rezati.*

Na osnovi analiziranja referentne literature, kako germanističke tako i slavističke, navedene kategorije akcionalnost, aspekt i glagolski vid nedovoljno su i nejasno opisane i razgraničene, tako da se nerijetko i preklapaju. Glavni problem leži, zapravo, u različitim lingvističkim tradicijama i jezicima, te se često kao takvi rabe sinonimno. To se zapravo odnosi na aspekt i glagolski vid. Tu glagolsku kategoriju, kao opće poznato pravilo, poznaju u prvom redu slavenski jezici, dok je njemački isključuje kao takvu. Aspekt je, dakle, gramatikalizirana morfološko-sintaktička kategorija samo kod pojedinih jezika i stoji u tijesnoj vezi s akcionalnošću kao leksičko-semantičkom kategorijom. Obje glagolske kategorije rezultat su derivacijskih procesa glagola, što je dosadašnja literatura u pravilu previđala. Akcionalnost izražava način, *diminutivnost*, *frekventnost*, *intenzitet*, *vrstu*, *vremenski tijek*, *majorativnost glagolske radnje* i slično.

LITERATURA

1. Andersson, SV. G. (1972.), *Aktionalität im Deutschen. Eine Untersuchung unter Vergleich mit dem russischen Aspektssystem I. Die Kategorien Aspekt und Aktionsart im Russischen und Deutschen. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Germanistica Upsaliensia 10.* Uppsala
2. Brugmann, K. (1885. / 1904. / 1970.), *Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen.* Strassburg: tübner. Nachdruck. Berlin: de Gruyter
3. Czarnecki, T. (2000.), *Zur Verwendung des Terminus "Aspektualität" in der sprachwissenschaftlichen Forschung.* In: Katny, A. *Aspektualität in germanischen und slawischen Sprachen.* Poznan:Wydawnictwo Naukowe UAM. 9-20
4. Duden (2005.), *Die Grammatik, Unentbehrlich für richtiges Deutsch,* neu-Dudenverlag, Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich
5. Duden (1996.), *Rechtsschreibung der deutschen Sprache,* Band 1, 21. völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich
6. Duden (1989., 2001.), *Deutsches Universalwörterbuch,* 2. völlig neu bearbeitete und stark erweiterte Auflage, Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich
7. Duden (1984.), *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache,* Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich
8. Duden. Etymologie. (1989.), *Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache,* 2. völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage von DROSDOWSKI. Mannheim, Wie, Zürich (Duden, Bd.7).
9. Duden. *Das Synonymwörterbuch, neu nach der verbindlichen Rechtschreibregelung,* 2006., Dudenverlag, Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich
10. Duden. *Das Bedeutungswörterbuch, Wortbildung und Wortschatz,* 2006., Dudenverlag, Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich
11. Flämig, W. (1965.), *Zur Funktion des Verbs. III. Aktionsart und Aktionalität.* In: *DaF* 2. 4-12
12. Grimm, J. (1824.), *Vorrede zu Vuk Stepanović Karadžićs serbischer Grammatik.* In: *Kleinere Schriften von Jacob Grimm.* Bd.8. Gütersloh. 96-129. (zit. nach Andersson 1972).
13. Gross, H. (1974.), *Der Ausdruck des "verbalaspekts" in der deutschen Gegenwartssprache.* Hamburg: Buske.
14. *Großwörterbuch DaF* (2003.), Langenscheidt KG, Berlin und München.
15. Hentschel, E. / Weydt, H. (1990.), *Handbuch des deutschen Grammatik.* Berlin /New York: Mouton / de Gruyter.
16. Hermann, E. (1927.), *Objektive und subjektive Aktionsart.* In: *Indogermanische Forschungen* 45, 207-228.

17. Klein, H. G. (1974.), *Tempus, Aspekt, Aktionsart*, Tübingen: Niemeyer.
18. Steinitz, R. (1981.), *Der Status der Kategorie "Aktionsart" in der Grammatik*. (oder: Gibt es Aktionsarten im Deutschen?) Berlin. Akademie der Wissenschaften der DDR. Zentralinstitut für Sprachwissenschaft.
19. Streitberg, W. (1889./1891.), Perfektive und imperfektive Aktionsart im Germanischen. In: *PBB / Paul Braunes Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, XV. 70-177

IZVORI:

Günter Grass (1959.), *Die Blechtrommel*, Steidl Verlag, Göttingen

Günter Grass (1981.), *Limeni bubanj*. Prevela Snješka Knežević. Grafički zavod Hrvatske, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb

UDK : 811.112.2'336.58:811.163.42'336.58

811.112.2'373:811.163.42'373

Review article

Accepted: 14. 09. 2008.

Confirmed: 25. 11. 2008.

ACTIONALITY AND ASPECT IN GERMAN AND BOSNIAN/CROAT/SERBIAN LANGUAGE

M.HASANICA. Zenica, Bosna i Hercegovina

Šk. vjesn. 57 (2008.), 3-4

Summary: *Verb categories of actionality and aspect characterise time and place relations. Aspect deals with the time dimension in the sense of its duration and limitation of the action flow. Aspect is a morphological verb category in Bosnian/Croat/Serb language, whereas actionality is a lexical-semantic category. These two categories actionality and aspect are also necessarily connected with the semantic features of duration, whereby in Bosnian/Croat/Serb language they are most often connected with non-finite and finite verb aspect with perfectiveness or outcome e.g. (ab-arbeiten = od-raditi; auf-essen = po-jesti; ver-blühen = u-venuti; aus-heilen = iz-liječiti; ab-schießen = iz-baciti; er-stürmen = za-uzeti). Since in Bosnian/Croat/Serb language, which is predominantly a synthetic language, the demonstration of aspect is realized on the lexical level of language structure (word formation), whereby also the change of the aspect meanings is determined by certain formal language means on the same level, it is clear why the study of the aspect category is given priority, and in my opinion unjustifiably, in relation to the category of actionality.*

Key words: *aspect, Bosnian/Croat/Serb (b/h/s) and German languages, verb categories, semantic features of duration*